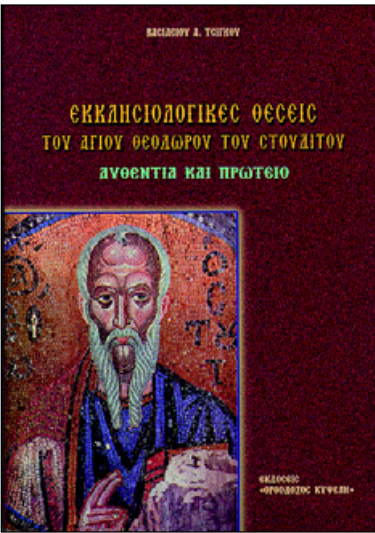

«Σχίσμα» ἢ «Ἀποτειχίσις»;*

Ὁ Ὅσιος Θεόδωρος ὁ Στουδίτης καὶ ἡ «ἀκοινωνησία» του
μὲ τὸν Μοιχειανισμό καὶ τὴν Εἰκονομαχία
Α'.

ΕΝΤΟΣ τοῦ τρέχοντος ἔτους ἐκυκλοφόρησε μία ὀγκώδης διδακτορικὴ διατριβὴ τοῦ Καθηγητοῦ κ. **Βασιλείου Α. Τσίγκου** (ἔφ' ἑξῆς **Β.Τ.**) μὲ τίτλο «*Εκκλησιολογικὲς Θέσεις τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου - Αὐθεντία καὶ Πρωτεῖο*» (ἔκδοσις «*Ὀρθόδοξος Κυψέλη*», Θεσσαλονίκη 1999, σσ. 406).

Μετὰ ἀπὸ μίαν ἐκτενῆ *Γενικὴ Εἰσαγωγή* (σσ. 15-37) ἀκολουθοῦν τρία κεφάλαια, στὰ ὁποῖα καταβάλλεται ἐργώδης προσπάθεια νὰ καταγραφῆ ἡ διδασκαλία τοῦ Ὁσίου Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου «*Περὶ Ἐκκλησίας*» (Κεφ. Α', σσ. 39-143), περὶ

τῶν «*Πηγῶν καὶ Φορέων τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Αὐθεντίας*» (Κεφ. Β', σσ. 145-246) καὶ γιὰ «*Τὸ Πρωτεῖο τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης*» (Κεφ. Γ', σσ. 247-359)· ἡ Διατριβὴ ὁλοκληρώνεται μὲ τὰ *Συμπεράσματα* καὶ τὴν *[Περίληψι] Summary* (σσ. 361-366, 367-368), τὴν ἐκτενῆ *Βιβλιογραφία* (σσ. 369-394) καὶ τὸν *Πίνακα Ὄνομάτων καὶ Πραγμάτων* (σσ. 395-406).

Ὁ κ. **Β.Τ.** τονίζει, ὅτι «*ἡ σχετικὴ διδασκαλία*» τοῦ Ὁσίου Θεοδώρου γιὰ τὰ ἀνωτέρω θέματα «*ἀποκτᾶ μοναδικὴ οἰκουμενικὴ ἐπικαιρότητα*» (σ. 8), εἶναι δὲ σαφῆς ἡ πρόθεσις του νὰ θεωρηθοῦν οἱ «*θέσεις*» τοῦ Ὁσίου ὡς ἀπάντησις οὐσιαστικῆ «*σὲ θεμελιώδη, ἀκανθώδη, ἀλλὰ καὶ πολυσυζητημένα θέματα καὶ προβλήματα ποῦ ἀπασχόλησαν καὶ συνεχίζουν νὰ ἀπασχολοῦν ὀλόκληρη τὴν Ἐκκλησία, τὴ θεολογικὴ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα, καθὼς καὶ τὴ σύγχρονη Οἰκουμενικὴ Κίνηση*», ἐφ' ὅσον διὰ μέσου τῆς «*στουδιτικῆς διδασκαλίας*» «*ἐπαναδιατυπώνεται*» ἡ παράδοσις καὶ ἡ ἐμπειρία τῆς Ἐκκλησίας, τὰ ὁποῖα καὶ ἀποτελοῦν

«τὸ ἀπόλυτο κριτήριον οἰασθήποτε συμφωνίας ἢ διαφωνίας» «στὴν ἐποχὴ τῶν διαχριστιανικῶν διαλόγων» (σ. 366).

Δὲν προτιθέμεθα πρὸς τὸ παρὸν νὰ ἀναλύσωμε κριτικὰ ὅλο τὸ ἔργο τοῦ κ. Β.Τ., διότι ὁ χῶρος μας εἶναι περιορισμένος· ὅ,τι ἔχει ὁμως σημασίαν τὴν στιγμὴ αὐτὴ εἶναι **ἀφ' ἑνὸς μὲν** νὰ δηλώσωμε, ὅτι ὁ κ. Β.Τ. δὲν μᾶς ἔπεισε πλήρως γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ ἀντικειμενικότητα καὶ δεοντολογία τῆς ἐργασίας του κατὰ τὴν προσέγγισιν καὶ ἀνάλυσιν τῆς θεματολογίας του, **ἀφ' ἑτέρου δὲ** νὰ ἐκφράσωμε τὴν μεγάλη ἐκπληξίαν μας γιὰ τὴν **σχεδὸν πλήρη ἀποτυχίαν** του στὴν διαπραγματεύσει τοῦ «*ἀκανθώδους*» ζητήματος, ἂν ὁ Ὅσιος Θεοδώρος κατέστη σχισματικὸς ἢ ὄχι, ἀγωνιζόμενος χάριν τῆς Ἀληθείας.

Β'.

ΠΛΕΟΝ συγκεκριμένα, ὁ κ. Β.Τ. ἐμπλέκεται ἐκουσίως σὲ μίαν ἐκ Δυσμῶν προερχομένην τεχνιτὴν δαιδαλώδη καὶ ἀντιφάσκουσαν προβληματολογία, προκειμένου νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἓνα ἀνύπαρκτο γιὰ τὴν Ὁρθόδοξον Παράδοσιν δίλλημα, τὸ ὁποῖον συμπυκνώνεται στὸ ἐξῆς ἐρώτημα: *ἐν καιρῷ κραυγαλέας ἀνατροπῆς τοῦ Εὐαγγελικοῦ Νόμου καὶ τῆς Κανονικῆς Τάξεως (αἵρεσις Μοιχειανισμοῦ) ἢ Ἐτεροδιδασκαλίας (αἵρεσις Εἰκονομαχίας), ποία εἶναι ἡ φύσις τῆς διακοπῆς κοινωνίας πρὸς τοὺς φορεῖς τῆς αἵρέσεως;*

Ὁ κ. Β.Τ. ἀσχολεῖται μὲ τὴν λύσιν τοῦ (ψευδο)προβλήματος αὐτοῦ, στὴν προσπάθειάν του **πρῶτον μὲν** νὰ «*διασώσῃ*» δῆθεν τὸ κύρος τοῦ Ὁσίου Θεοδώρου, γιὰ τὸν ὁποῖον ἐπικρατεῖ ἡ ὑφέρπουσα (ὅταν δὲν διακηρύσσεται) ἀντίληψις, ὅτι δῆθεν κατέστη ἔστω καὶ προσωρινὰ σχισματικὸς στὸν ἀγῶνα του κατὰ τῆς αἵρέσεως· **δεύτερον δέ**, νὰ πλήξῃ τοὺς συγχρόνους *Ἀντι-οικουμενιστὰς τοῦ Πατρῴου Ἡμερολογίου*, οἱ ὁποῖοι εἶναι κατ' αὐτὸν πράγματι καὶ οὐσίαν σχισματικοὶ καὶ κακῶς ἐπικαλοῦνται τὴν αὐθεντίαν τοῦ Ὁσίου Θεοδώρου, ἐφ' ὅσον δὲν τὸν κατανοοῦν ὀρθῶς καὶ ἐπομένως δὲν τὸν μιμοῦνται ὀρθῶς.

Τοιουτοτρόπως καθίσταται σαφές, ὅτι τὰ ἐπιστημονικὰ θεμέλια τῆς Διατριβῆς αἴρονται ὅσον ἀφορᾷ αὐτὸ τὸ θέμα - ἐκτεινόμενο σὲ δεκάδες σελίδες, ἐφ' ὅσον τελικὰ τὸ σύγγραμμα ἀποκτᾷ κατ' οὐσίαν ἐπιθετικὸν χαρακτήρα κατὰ τῶν ἀντιδρώντων στὴν αἵρεσιν τοῦ *Οἰκουμενισμοῦ* (ἐντὸς τοῦ ὁποίου περιέχεται καὶ τὸ *Ἡμερολογιακὸ Ζήτημα*), ἢ δὲ κριτικὴ θεώρησις τοῦ σχετικοῦ θέματος εἶναι προκατειλημμένη, ἐφ' ὅσον «*διέρχεται*» μέσῳ τῆς συγχρόνου (ἔστω

Ζηλωτικῆς) ἱστορίας μὲ ὅλες τὶς «*ὑπερβολές*» καὶ «*ἐλλείψεις*» τῆς, οἱ ὁποῖες δὲν ἦσαν βεβαίως ἄγνωστες καὶ στὴν ἐποχὴ τοῦ Ὁσίου Θεοδώρου!...

Γ'.

ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ, στὴν πράγματι ἀγωνιώδη προσπάθειά του αὐτή, ὁ κ. Β.Τ. αὐτο-αναιρεῖται ἐπιστημονικὰ γιὰ **τρῆς οὐσιωδεστάτους λόγους**.

1) Ἐνῶ ὁ κ. Β.Τ. ἐπιχειρεῖ νὰ ἐμφανίσῃ τὸν Ὁσιο Θεόδωρο **αὐτοερμηνευόμενον**, παραδόξως ἀποσιωπᾷ μαρτυρίες τοῦ Ὁσίου, οἱ ὁποῖες εἶναι ὄντως καταλυτικὲς τῶν συμπερασμάτων τῆς Διατριβῆς· λόγου χάριν:

- **Θέσις τοῦ Ὁσίου Θεοδώρου:** ὅταν «*ἐδογματίσθη*» πλέον καὶ συνοδικῶς κατὰ τὸ ἔτος 809 ἐπὶ Πατριάρχου Νικηφόρου ἢ «*χαλεπὴ κακοδοξία*», ἢ «*μοιχειανικὴ αἵρεσις*», ὁ Ὁσιος προέτρεπε τὸν Ἠγούμενο Θεόφιλο «*τοῦ μῆτε κοινωνεῖν αὐτοῖς [τοῖς δογματίσασσι], μῆτε ἀναφέρειν ἐν τῇ εὐαγεστάτῃ αὐτῆς Μονῇ ἐπὶ τῆς Θείας Λειτουργίας, ὅτι μέγιστα ἀπειλαὶ κεῖνται παρὰ τῶν Ἁγίων ἐκφωνηθεῖσαι τοῖς συγκαταβαίνουσιν αὐτῇ [τῇ αἵρεσει] μέχρι καὶ τῆς ἐστιάσεως*» ἐφ' ὅσον ἢ «*αἵρετικὴ ἀσέβεια*» διεκηρύχθη συνοδικῶς, πρέπει πάντες οἱ Ὁρθόδοξοι νὰ παρρησιάζωνται «*διὰ τοῦ μὴ κοινωνεῖν τοῖς κακοδόξοις, μηδὲ ἀναφέρειν τινὰ τῶν ἐν τῇ μοιχο-συνόδῳ εὐρεθέντων, ἢ ὁμοφρονούντων αὐτῇ*», διότι «*ἐχθροὺς Θεοῦ ὁ Χρυσόστομος, οὐ μόνον τοὺς αἵρετικούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς τοῖς τοιοῦτοις κοινωνοῦντας, μεγάλη καὶ πολλῇ τῇ φωνῇ ἀπεφήνατο*»¹.

- **Θέσις Διατριβῆς:** «*Ἡ διακοπὴ τῆς κοινωνίας πρέπει νὰ σημαίνει [ἀπλῶς] διακοπὴ καὶ ἐλλείψη ἀνθρώπινης ἐπικοινωνίας*» «*δὲν εἶναι ἀναγκαστικὰ ἀπαραίτητο ἢ διακοπὴ τῆς κοινωνίας νὰ σημαίνει γι' αὐτὸν [τὸν Ὁσιο Θεόδωρο] μυστηριακὴ ἀκοινωνησία*» «*παρὰ τὶς ὀξύτατες διαφωνίες καὶ συγκρούσεις μαζί τους [Πατριάρχες Ταράσιος καὶ Νικηφόρος], δὲν τοὺς εἶχε ἀποκηρύξει καὶ ὅπως ὑποστηρίζει ὁ ἴδιος οὐδέποτε εἶχε διακόψει τὸ μνημόσυνό τους*» (σ. 90 καὶ 193, ὑπογραμ. ἡμέτ.).

2) Ἐνῶ ὁ κ. Β.Τ. ἀδυνατεῖ νὰ λύσῃ τὸ θέμα τῆς «*ἀκοινωνησίας*» τοῦ ἁγίου Θεοδώρου μὲ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸν τοπικὸ ἐπίσκοπο», θεωρῶν τοῦτο ὡς ἓνα «*δυσεπίλυτο ἐρμηνευτικὸ πρόβλημα*» λόγῳ δῆθεν ἀνεπαρκείας τῶν πηγῶν (σ. 65) καὶ ἐνῶ – ὡς διεπιστώσαμε προηγου-

μένως – άποτυγχάνει νά παρουσιάση τόν Ὅσιον ὡς ὀρθῶς «*αὐτοερμηνευόμενον*», περαιτέρω άδυνατεῖ / ἢ άποφεύγει (;) νά θέση Αὐτόν ἐντὸς τῶν ὀρίων τῆς ἀντι-αιρετικῆς Παραδόσεως, ὥστε ὁ Ὅσιος τουλάχιστον νά **έτερο-ερμηνευθῆ**.

Εἶναι πράγματι ἐκπληκτικό, ὅτι ἐνῶ ὁ **κ. Β.Τ.** «*κατὰ τὴν πορεία τῆς έρευνάς*» του, προκειμένου νά καθορίση τόν χαρακτήρα τῆς «*άκοινωνησίας*» τοῦ Ὁσίου, καταφεύγει «*σὲ συζητήσεις μὲ ειδικοὺς τῆς Φιλολογίας, τῆς Λειτουργικῆς καὶ τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου*» γιὰ νά ζητήση «*τὴν έρμηνευτικὴ τους συνδρομή!*» (σ. 91), ταυτοχρόνως άγνοεῖ / δέν ἐπικαλεῖται τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν!...

Εἶναι ὅμως πασίγνωστον, ὅτι ὁ Ὅσιος Θεόδωρος μὲ τὴν στάσι του ἐναντι τῶν Μοιχειανῶν καὶ τῶν Εἰκονομάχων δέν ἐφήρμοσε μίαν νέαν καὶ άγνωστον μέχρι τότε τακτικὴ· ἡ στάσις τῆς άκοινωνησίας εἶναι διαχρονικὸ γνώρισμα τοῦ ἀντι-αιρετικοῦ άγῶνος στὴν Ὁρθοδοξία.

Ἡ «**Ἀποτείχισις**»², ἀκόμη καὶ «*πρὸ συνοδικῆς διαγνώσεως*»², ἐκ τῶν αίρετικῶν ποιμένων «*διὰ δογματικὴν αἰτίαν*»³, έθεωρεῖτο ἀνέκαθεν ὡς δεδομένη, αὐτονόητος καὶ γνωστὴ πρᾶξις, ἐφαρμοζομένη ἀνέκαθεν καὶ μὴ ἐπιφέρουσα ποινάς, ἀλλ' ἀντιθέτως ἐφελκύουσα τιμὰς καὶ ἐπαίνους⁴.

Μὲ σαφήνεια, λόγου χάριν, ὁ **Ἅγιος Σωφρόνιος Ἱεροσολύμων** (+ 673) διετύπωνε ἀρκετὰ πρὸ τοῦ Ὁσίου Θεοδώρου τὴν πρᾶξι τῆς Ἐκκλησίας ἐναντι τῶν «*μὴ στοιχοῦντων τῇ ὑγαινούσῃ τῆς πίστεως διδασκαλίᾳ*»:

«Εἰ δέ τινες ἀποσταταῖέν τινος οὐ διὰ πρόφασιν ἐγκλήματος, ἀλλὰ δι' αίρεσιν ὑπὸ Συνόδου ἢ Ἀγίων Πατέρων κατεγνωσμένην, τιμῆς καὶ ἀποδοχῆς ἄξιοι, ὡς οἱ Ὁρθόδοξοι»⁵.

Ὁ δὲ **Μέγας Ἀθανάσιος**, ἀκόμη παλαιότερον, διεκήρυξε σαφέστατα καὶ ἀποφθεγματικά, ὅτι «*ὧν τὸ φρόνημα ἀποστρεφόμεθα, τούτους ἀπὸ τῆς κοινωνίας προσήκει φεύγειν*»⁶.

Καὶ τέλος, ὁ **Μέγας Βασίλειος** ἐτόνιζε, ὑπερασπιζόμενος τοὺς Ἁγίους Μελέτιον Ἀντιοχείας καὶ Εὐσέβιον Σαμοσάτων, ὅτι «*οὐδ' ἂν πρὸς ὦραν (οὔτε κἂν μίαν ὦραν) αὐτῶν ἐπεδεξάμεθα τὴν συνάφειαν, εἰ σκάζοντας (χωλαίνοντας) περὶ τὴν πίστιν εὔρομεν*»⁷.

3) Ὁ **κ. Β.Τ.** εἶναι προφανές, ὅτι καταλήγει στὰ λανθασμένα συμπεράσματά του, διότι δέν προσεπάθησε πρωτίτως νά κατανοήση

εις βάθος τὴν ἔννοιαν τοῦ «*Σχίσματος*», ὡς καὶ τὸ ἀληθὲς ἐκκλησιολογικὸν νόημα τῆς «*Ἀποτειχίσεως*».

Διότι βεβαίως, σχισματικοὶ θεωροῦνται κυριολεκτικῶς καὶ ἐνεργεῖα «*οἱ τῆς Ἐκκλησίας ἑαυτοὺς ἀποστήσαντες*»⁸ καὶ «*ἀναχωρήσαντες*»⁹ «*διὰ σχίσματος*»¹⁰· ἐφ' ὅσον οἱ σχισματικοὶ «*τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας ἀπερράγησαν*»¹¹ καὶ ἐφ' ὅσον προέβησαν εἰς τοῦτο μόνον «*δι' αἰτίας τινὰς ἐκκλησιαστικὰς καὶ ζητήματα ἰάσιμα*»¹², εἶναι ὄντως ἀξιοκατάκριτοι, μὲ ὅ,τι τοῦτο συνεπάγεται.

Ἡ Ὁρθόδοξος ὁμως «*Ἀποτειχίσις*», ἐφαρμοζομένη «*ἄχρι καιροῦ*», δὲν ὁδηγεῖ στὴν «*ἀκοινωνησίαν*» μὲ τὴν Ἐκκλησία, ἀλλὰ στὴν «*ἀκοινωνησίαν*» μὲ τοὺς αἰρετικούς, οἱ ὅποιοι - ἔστω καὶ ἂν διατηροῦν διοικητικὴ/καθιδρυματικὴ σχέσι/ἐνότητα μὲ τὴν Ἐκκλησία - «*οὐκ [εἰσὶν] Ἐκκλησία Θεοῦ*», κατὰ τὸν Ὅσιον Θεόδωρον, «*οὐ γὰρ οὗτοι Ἐκκλησία Κυρίου*» ἐπειδὴ δὲ ἀκριβῶς οἱ αἰρετικοὶ δὲν εἶναι ἡ Ἐκκλησία, ὅσοι κοινωνοῦν μαζί τους «*αὐτοὶ ὡς ἀληθῶς*» ἀποσχίζονται τῆς Ἐκκλησίας¹³.

Δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχη ἀγνοηθῆ ὑπὸ τοῦ **κ. Β.Τ.** στὴν σχετικὴ προβληματολογία ἢ θεμελιώδης ἐκκλησιολογικὴ ἀρχή, ὅτι **τὰ θεμέλια τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας δὲν εἶναι διοικητικὰ/θεσμικά, ἀλλὰ εὐχαριστιακὰ καὶ χαρισματικά**· δὲν εἶναι δυνατὸν ὁ κηρύττων αἴρεσιν ἐπίσκοπος, χαρακτηριζόμενος πλέον ὡς «*ψευδεπίσκοπος*»¹⁴ καὶ «*ψευδοδιδάσκαλος*»¹⁴, νὰ ἀποτελῆ οὔτε τὸ κέντρον τῆς Εὐχαριστιακῆς Συνάξεως, οὔτε νὰ ἐπιτελῆ χρέη Ποιμένος, ἐφ' ὅσον ἤδη εἶναι «*λύκος*».

Μόνον ὑπὸ τοιαύτας προϋποθέσεις ἦτο δυνατὸν ὁ **Ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας** πρὸ ἀκόμη τῆς Γ' Ἀγίας Οἰκουμενικῆς Συνόδου, νὰ προτρέπη τὸ Ὁρθόδοξο Ποίμνιο τῆς Κωνσταντινουπόλεως:

«Ἀσπίλους καὶ ἀμώμους ἑαυτοὺς τηρήσατε, μήτε κοινωνοῦντες τῷ μνημονευθέντι [Νεστορίῳ], μήτε μὴν ὡς διδασκάλῳ προσέχοντες, εἰ μένει λύκος ἀντὶ ποιμένος»¹⁵.

Δ'.

ΤΕΛΟΣ, δοθέντων τῶν τριῶν οὐσιωδεστάτων λόγων, βάσει τῶν ὁποίων αὐτο-αναιρεῖται ἐπιστημονικὰ καὶ θεολογικά, ὁ **κ. Β.Τ.** εἶναι ἐπόμενον νὰ μὴν ὀρθοτομῆ ὅσον ἀφορᾷ καὶ στὶς ἀπόρροιες τῆς *Ὁρθοδόξου Ἀποτειχίσεως*· ἔνεκα τούτου, θεωρεῖ τοὺς *Ἀντιοικουμενιστάς*, ὅτι δῆθεν «*παρσεύρθησαν ὥστε νὰ "ἐξέλθουν" ἀπὸ τὴ μάνδρα τῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ δημιουργήσουν ἀνεξάρτητες ἐκκλησιαστικὰς φατρίες καὶ ομάδες*», ὅτι «*ἀντιποιοῦνται τὴν*

ἐκκλησιαστικὴ ἡγεσία καὶ προχωροῦν σὲ ἀνταγωνιστικὲς καὶ παράλληλες κινήσεις, ἰδρύοντας ἄλλη «ἐκκλησία» (σελ. 91).

Εἶναι πράγματι λυπηρόν, νὰ παραγνωρίζη ὁ κ. Β.Τ., ὅτι οἱ ὀρθόδοξως ἀποτειχιζόμενοι ἐκ τῶν *Οἰκουμενιστῶν οὐδέποτε* ἐκήρυξαν τὴν ἴδρυσιν δῆθεν ἄλλης ἐκκλησίας (!), ἀλλ' ἔχουν βαθεῖαν τὴν συνείδησιν, ὅτι συγκροτοῦν, κατὰ τὸν Ὅσιον Θεόδωρον, τὸ «*ὁμολογητικὸν πλήρωμα τοῦ Χριστοῦ*» (σ. 104) καὶ προβαίνουν κατ' οἰκονομίαν, καὶ βεβαίως **ad referendum** πρὸς μίαν ὄντως Ὀρθόδοξον Σύνοδον Ἐνώσεως, σὲ πράξεις διοικητικῆς ὁργανώσεως «*διὰ τὴν ἀναγκάζουσαν χρεῖαν*».

Ὁ Ὅσιος Θεόδωρος εἶναι καὶ στὸ ζήτημα αὐτὸ σαφέστατος καὶ ὁδηγητικός:

«Ἐν καιρῷ αἵρέσεως οὐ κατὰ τὰ ἐν εἰρήνῃ τυπωθέντα πάντως ἀπαραλείπτως γίνεται, διὰ τὴν ἀναγκάζουσαν χρεῖαν· ὅπερ φαίνεται πεπονηκῶς ὁ τε μακαριώτατος Ἀθανάσιος [Ἀλεξανδρείας], καὶ ὁ ἀγιώτατος Εὐσέβιος [Σαμοσάτων], ὑπερορίους χειροτονίας ἀμφοτέροι ποιησάμενοι· καὶ νῦν δὲ τὸ αὐτὸ ὁρᾶται πραττόμενον ἐν τῇ παρούσῃ αἵρέσει»⁷⁶.

-
- (*) Περιοδ. «Ὁρθόδοξος Ἐνημέρωσις», ἀριθ. 33/Ἰούλιος-Σεπτέμβριος 1999, σελ. 137-138 καὶ ἀριθ. 34/Ὀκτώβριος-Δεκέμβριος 1999, σελ. 141, 144.
1. **Ὁσίου Θεοδώρου Στουδίτου**, PG τ. 99, στλ. 1048CD καὶ 1049A/Ἐπιστολὴ ΛΘ', *Θεοφίλω Ἡγουμένω, E.L.I.*
  2. Πρβλ. PG τ. 137, στλ. 1068/ΙΕ' Κανὼν τῆς Πρωτοδευτέρας Συνόδου. • **Βλ.** καὶ ἔρμηνείαν Ἐπ. Νικοδήμου Μίλας.
  3. **Βαλασαμῶνος**, PG τ. 137, στλ. 1069B.
  4. **Ὁσίου Θεοδώρου Στουδίτου**, PG τ. 99, στλ. 1120A/Ἐπιστολὴ Α', *Τῆ εἰκονομαχικῆ συνόδω, E.L.II.*
  5. **Ἁγίου Σωφρονίου Ἱεροσολύμων**, PG τ. 87C, στλ. 3369D-3372A.
  6. **Μεγάλου Ἀθανασίου**, PG τ. 26, στλ. 1188B.
  7. **Μεγάλου Βασιλείου**, PG τ. 32, στλ. 992-994/Ἐπιστολὴ ΣΞΖ', Πέτρῳ Ἐπισκόπῳ Ἀλεξανδρείας.
  8. **Ζιγαβηνοῦ**, PG τ. 138, στλ. 585D.
  9. **Μεγάλου Βασιλείου**, PG τ. 32, στλ. 669A/Α' Κανὼν.
  10. **Μεγάλου Βασιλείου**, PG τ. 32, στλ. 668B/Α' Κανὼν.
  11. **Ζιγαβηνοῦ**, PG τ. 138, στλ. 584B.
  12. **Μεγάλου Βασιλείου**, PG τ. 32, στλ. 665A/Α' Κανὼν.
  13. **Ὁσίου Θεοδώρου Στουδίτου**, PG τ. 99, στλ. 1065CD/Ἐπιστολὴ ΜΓ', *Ἰωσήφ ἀδελφῶ καὶ ἀρχιεπισκόπῳ, E.L.II.*
  14. Πρβλ. PG τ. 137, στλ. 1068B/ΙΕ' Κανὼν τῆς Πρωτοδευτέρας Συνόδου.
  15. **Ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας**, PG τ. 77, στλ. 125B/Ἐπιστολὴ ΙΗ', *Πρὸς κλῆρον καὶ λαὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.*
  16. **Ὁσίου Θεοδώρου Στουδίτου**, PG τ. 99, στλ. 1645D/Ἐπιστολὴ ΣΙΕ', *Μεθοδίῳ Μονάζοντι, E.L.II.*